

УДК 378.1

Тищенко В.М., доктор філософії, професор[©]*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького***ДОПОМІЖНІ ЛІТЕРАТУРНІ ВПРАВИ ЯК МЕТОД УДОСКОНАЛЕННЯ
НАВЧАЛЬНОЇ МОВИ**

Уточнимо відразу: стаття не містить категоричного твердження, що викладачам ВУЗів для удосконалення письмового слова необхідно обов'язково мати навички у суто літературних жанрах – публіцистиці, перекладах, прозі, поезії... Будемо вважати це справою вільного вибору.

Але залишається інформація для роздумів. Власні переклади, власний поетичний пошук, власні публіцистичні матеріали, – чи назвемо їх зайвими для нашого професійного арсеналу? Скоріш за все, – навпаки: додаткове мовне збагачення згодиться спеціалісту, основним робочим інструментом якого є саме мова – усна і письмова. Остання вимагає якісної техніки, а значить, – постійного, різнобічного тренування, у тому числі й на суто літературному полі.

Однією з ланок цього методу є те, що назвемо „вправами з римованими рядками”. Чому це пропонується. Насамперед тому, що помітною складовою роботи над текстом був, є і залишиться вибір слова. Гадаємо, кожен автор зіткнувся з вербальною багатозначністю, знає її типи. Серед них виділимо **метафору**, яка здавна використовується в українській літературній мові, будучи дійовим образним засобом.

У поезії метафори особливо ємкі і часто виникають як переосмислення термінів, що звично діють в одній з галузей нашого життя. Потенціал такої трансформації – широкий і різнобічний. Оволодівши навичками швидкого й точного вибору слів, що мають кілька значень, викладач може зробити свою мову більш гнучкою та образною.

Перстень Соломона³

Три слова на персні: “Минеться і це”
Початок – Кінець. То є істина вічна.
Три слова, справованих в наше лице,
Великих три слова. Три слова магічних.
...Три слова на персні – і крах, і надія.
Несміла долонька, лице як ікона...
О, міг би я замість злиденних копійок
Подати тій бабці метал Соломона!
Подати його усім дітям-калікам,
А також всім гнаним, голодним, убогим:
Хай все це мине з цим жорстоким століттям!
За них, поки зможу, проситиму Бога...
І ще про одне і молю і благаю:
Постав, Боже, **зздрість** за грати, бар'єри,
Бо скільки братів може вбити ще Каїн!

[©] Тищенко В.М., 2012

³ Подається у скороченому варіанті. Повністю див.: *Тищенко В.М.* Переклади. Поетичні рядки. Публіцистика. – Львів: Сполом, 2005. – С. 69-72.

І скільки вина ще в буфеті Сальєрі!
 У думках і втратах білють вітії,
 Чорніє лиш попіл від пишної крони;
 Високою ноту бере ностальгія
 І більшає сума трьох слів Соломона.
 Той перстень не стане хрестом на могилі,
 Але зрівняє і нари, і трони...
 Хто сказав, що немає Перпетуум Мобіле?
 Є! Час обертає вердикт Соломона.

Однією з найефективніших форм роботи над Словом є переклади: тут завжди думаєш за двох – за себе і за автора твору.

В особистісному аспекті праця перекладача пролягає через систему його потреб, інтересів, цілей, мотивів, прагнень та уподобань. Перекладач у більшій чи меншій мірі дає собі звіт, чому він обирає саме цього автора, саме цей твір. Навіть тоді, коли мета не може бути точно сформульована, вона все ж об'єктивно існує. Літературний матеріал, який взятий для перекладу, має конкретний зміст, але перекладач не пасивно „перекладає” слова з однієї мови на іншу, не сліпо копіює текст, а активно взаємодіє із ним у процесі створення **оригінального літературного продукту**. Особливості структури і форми твору, обраного для перекладу, а також специфіка, характер та обсяг інформації визначають дозволена автономію перекладача, реалізацію ним власної стильової палітри.

Для викладачів, педагогів вищої школи перекладацькі спроби видаються нам корисними. Адже будь-який літературний матеріал є поліфункціональним, а тому його переклад, окрім шліфування власної мовної техніки, її універсалізації, – ще й перевірка власних (власних!) життєвих принципів. Вони так чи інакше виявляються в ході роботи, яка для автора і для перекладача відбувається на різному за висотою та віртуальному за змістом, але у неодмінному емоційному контакті.

ВАСИЛЬ СТУС

*Порідшала земна тужава твердь,⁴
 міський мурашник поточив планету.
 Міліціонери, фізики, поети
 вигадливо майструють власну смерть.
 Протрухлий український материк
 росте, як гриб. Вже навіть немовлятко
 й те обіцяє стати нашим катом
 і порубати віковий поріг,
 дідівським вимішлий патріотизмом,
 де зрідка тільки човганя чобіт
 нагадує: іще існує світ,
 справіку заборонений, як схизма.
 Ця твердь земна трухлявіє щодня,
 а ми все визначаємось. До суті
 доходимо. І господом забуті,
 вітчизни просимо, як подання.*

*Как размягчилась ты, земная твердь,
 Как полис-муравейник подточил планету...
 Милиционеры, физики, поэты –
 те мастераят все собственную смерть.
 Прогнивший украинский островок
 растет, как гриб. А там уже с пеленок
 стать палачем готовится ребенок
 рубить замишлый вековой порог,
 поросиши дедовским патриотизмом,
 где только буханье сапог –
 тупой набат про светлый мир,
 зачеркнутый, отброшенный, как схизма.
 Но он живет – и истинно, и явно,
 а мы все добираемся до сути...
 Ты нас забыл, О Господи Иисусе!
 Пошли Отчизну нам – как подаянье.*

⁴ Василь Стус. Веселий цвинтар. Поезії: Видавниче агентство об'єднання українців у Польщі. – Варшава, 1990. – С. 12,13. Цей і наступний твір в оригіналі без назви. На російську мову перекладені вперше.

Цей біль – як алкоголь агоній,
як вимерзлий до хрусту жаль.
Передруковуйте прокльони
і переписуйте печаль.
Давно забуто, що є жити
і що є світ і що є ти.
У власне тіло увійти
дано лише несамовитим.
А ти ще довго сатаній,
ще довго сатаній, допоки
помреш, відчувши власні кроки
на сивій голові своїй.

Есть боль агоний и объятий,
есть боль, которую не жаль.
Перекопируйте проклятья,
перекопируйте печаль.
В каких крупицах есть соль жизни,
и что есть мир, и что есть ты.
В свою же душу нам войти –
дано лишь избранным до тризны.
А ты бесись пока смелей,
умрешь – гробницы станут рядом,
и ты пройдешь тяжелым шагом
по белой голове своей.

МАРИНА ЦВЕТАЕВА

Пригвождена...⁵

Пригвождена к позорному столбу
Славянской совести старинной,
С змеєю в сердце и с клеймом на лбу,
Я утверждаю, что – невинна.
Я утверждаю, что во мне покой
Причастницы перед причастьем.
Что не моя вина, что я с рукой
По площадям стою – за счастьем.
Пересмотрите всё мое добро,
Скажите – или я ослепла?
Где золото мое? Где серебро?
В моей руке – лишь горстка пепла!
И это всё, что лестью и мольбой
Я выпросила у счастливых.
И это всё, что я возьму с собой
В край целованый молчаливых.

Розі'ята...

Я розі'ята на хресті давно
Слов'янського сумління старовинного,
І цвях в чоло – ганебнеє тавро,
Та все ж повірте: я невинна.
Я омовита чистою рікою
Причасниці перед причастям.
Моя "вина" – з несмілою рукою
На площі мовчки я стою за щастям.
Передивіться скарби ви мої:
Де золото, де срібло, діаманти?
Вкриває попіл згашені вогні,
Що долею мені обітовані.
І це все те, що старанним молінням
Я випросила у заможних.
Його й візьму я – всупереч гонінням
В край поцілунків заморожених.

Вивчення допоміжної роботи викладача вищої школи над змістом своєї друкованої продукції нашоветується на певну недооцінку уявлення про багаторівневе динамічне спілкування між автором і читачем, опосередковане тим чи іншим текстом. Книги, брошури, статті мають діахронний характер, тобто написане може бути об'єктом не лише тривалого використання, але й різного сприйняття читачами. Догодити усім неможливо і авторам не слід ставити перед собою таку мету. Але є вимоги до публікацій, так би мовити, класичні. І професійне слово відрізняється від непрофесійного так само легко, як білий колір відрізняється від чорного.

Трапляється задиркувате опонування з вигуками: „Я не журналіст! І не зобов'язаний аж дуже добре писати!” Ну, мабуть, „аж дуже добре” і не треба, – тут би кваліфікаційну норму, як кажуть спортсмени, здолати. А щодо посилення на відсутність журналістського хисту, то воно видається не зовсім коректним. Більше того, хотілося, аби викладач вищого навчального закладу, педагог-професіонал (доцент, професор) писав би те так, як пишуть журналісти.

⁵ Марина Цветаева. За всех – против всех. – Москва: Высшая школа, 1992. – С. 146.
Українською мовою перекладено вперше.

У нас різні завдання, різна першооснова тексту. У викладацькій практиці ми поєднуємо факти і логіку з літературними прийомами, котрі застосовуються в мові **науково-навчально-виховної** спрямованості. Ця тріада є визначальною при виборі змісту й форми думки, що фіксується на папері, тиражується і, як вже було сказано, набуває з цього моменту діахронного характеру.

Процес удосконалення усних і письмових людських комунікацій не має межі. Але цей процес постійно залучатиме працівників освіти у своє потужне енергетичне поле. Вітчизняні ВУЗи мають добру репутацію значною мірою завдяки оригінальним педагогічним досягненням, творчій невтомності, що живить дослідницький пошук, не дає зупинятися, диктує рух і поступ, окреслює людську масштабність за кожним відомим викладацьким іменем. Але скільки б їх не було, попит на яскраві особистості повинен постійно збільшуватись, бо саме вони прокладають найнадійніший і найкоротший інтелектуально-емоціональний шлях до своїх учнів. Шлях же цей так чи інакше завжди буде пролягати через володіння Логоса, через царство Слова, яке ми, професіонали, – всі разом і кожен окремо – зобов'язані підносити до апогею. Лише там воно виблискує усіма перлинами свого практичного та естетичного розсипу.

Література

Стаття є авторським матеріалом, частиною власної концепції, з найбільш повним висвітленням якої Шановні Читачі можуть, зокрема, ознайомитись у монографіях: *Тищенко В.М. У володіннях Логоса.* – Львів: Сполом, 2002. – 342 с.; *Тищенко В.М. Викладач вищої школи: феномен професії.* – Львів: Сполом, 2006. – 398 с. А також у навчальному посібнику: *Тищенко В.М. Лаконічна Україна.* – Львів: Сполом, 2009. – 320 с. (Гриф МОН).

Summary

V.M.Tyshchenko

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z.Gzhytskyj*

AUXILIARY LITERARY EXERCISES AS METHOD OF IMPROVEMENT OF EDUCATIONAL LANGUAGE

Will specify at once: the article does not contain asseveration, that the teachers of Institutes of higher for the improvement of writing word need necessarily mother of skill in especially literary genres - publicism, translations, prose, poetries.. Will count it by the matter of free choice.

But there is information for reflections. Own translations, own poetic search, own publicism materials, - or will name them superfluous for our professional arsenal? Probably, - vice versa: the additional linguistic enriching will be useful for a specialist the basic working instrument of which is exactly a language - verbal and writing. The last requires a high-quality technique, and, - permanent, scalene training, including on the especially literary field.